

Českoslovenští zednáři (1925–1938) a evoluční vznik člověka

Ctírad Václav Pospíšil
Veronika Řeháková

Právě předkládaná studie navazuje na předchozí badatelské počiny jednak v oblasti zkoumání toho, jak na evoluční teorii vzniku člověka reagovala česká společnost, profánní věda a katolická teologie v období 1850–1950,¹ jednak v oblasti bádání o Tomáši G. Masarykovi a o československých prvorepublikových svobodných zednářích.² Zasazení následující studie do daného kontextu znamená, že mnohé údaje, které jsou obsaženy v předchozích studiích a monografiích, nyní nebudeme opakovat. Jedná se především o představování předmětných periodik a československých svobodných zednářů jako takových.³ Zájemce totiž

¹ Ctírad V. POSPÍŠIL, *Zápolení o pravdu, naději a lidskou důstojnost. Česká katolická teologie 1850–1950 a výzvy přírodních věd v širším světovém kontextu*, Praha: Karolinum, 2017.

² Srov. Ctírad Václav POSPÍŠIL, *Masaryk iritující a fascinující*, Praha: Karolinum 2018; Ctírad Václav POSPÍŠIL, „Poměr T. G. Masaryka k regulérním svobodným zednářům, *Studia theologica* 22, č. 1 (2020): 197–229; Ctírad Václav POSPÍŠIL, „T. G. Masaryk tváří v tvář darwinismu a evolučnímu způsobu myšlení,“ *Studia theologica* 22, č. 2 (2020): 137–160; Ctírad Václav POSPÍŠIL – Veronika ŘEHÁKOVÁ – Jan SUŠER, „Tomáš G. Masaryk na stránkách periodika *Svobodný zednář* 1925–1932,“ *Studia theologica* 22, č. 4 (2020): 183–204; Ctírad Václav POSPÍŠIL – Veronika ŘEHÁKOVÁ – Jan SUŠER, „Tomáš G. Masaryk na stránkách periodika *Svobodný zednář* 1933–1938,“ *Studia theologica* 23, č. 1 (2021): 207–226. V době vzniku tohoto textu byla do tisku připravena další z této série studií: srov. Ctírad Václav POSPÍŠIL – Veronika ŘEHÁKOVÁ – Jan SUŠER, „Tomáš G. Masaryk na stránkách periodika *Die drei Ringe* 1925–1938,“ *Studia theologica* 23, č. 2 (2021): 193–212.

³ Pokud jde o československé zednáře po roce 1918, je povinností odkázat na monografii: Jana ČECHUROVÁ, *Čeští svobodní zednáři ve XX. století*, Praha: Libri, 2002. Starší zednářství v našich zemích a světový rozměr tohoto zajímavého společenského jevu jsou zpracovány v mnoha publikacích, z nichž vybíráme například: Antonín LUBOŠ, *Moudrost – síla – krása. Zednářské tisky ze zámeckých knihoven v České republice*, Praha: Národní knihovna ČR, 2003; Antonín LUBOŠ, *Zlatý věk svobodného zednářství v Čechách*, Praha: Půdorys – Argo, 2010; David V. BARRET, *Atlas – tajné spolky. Pravda o templářích, zednářích a jiných organizacích*, Praha: Metafora, 2010; Michael BOROVÍČKA, *Dějiny zed-*

to vše velmi snadno dohledá v předcházejících ročnících a číslech především tohoto vědeckého periodika.⁴

Od obecného záměru našeho kritického zkoumání přejdeme nyní k jeho specifickému cíli, jímž je prověření následujícího předběžného mínění. Člověk, který by byl v zajetí svých přesudečných názorů na svobodné zednáře, by se totiž s velkou mírou pravděpodobnosti domníval, že svobodní zednáři jakožto „pokrokáři“ budou jednoznačnými zastánci evolučního vzniku člověka a že tohoto světónázoru budou používat v boji proti křesťanské víře a katolické církvi. Právě naznačený předpoklad nyní prověříme analytickým pohledem do časopisů prvorepublikových svobodných zednářů, regulérních vzhledem k Londýnu. Společně tedy nyní vezmeme do rukou nejprve periodikum českých lóží *Svobodný zednář* (1925–1928) a následně periodikum *Die drei Ringe* (1925–1928), jež vydávali českoslovenští svobodní zednáři německého jazyka.

nářských lóží. *Spiklenci proti světu, nebo dobrodinci lidstva*, Praha: Ottovo nakladatelství, 2003; Jules BOUCHER, *Zednářská symbolika*, Praha: Trifon, 1998. Zednářství v našich zemích má celou řadu také kulturních rozměrů, jedním z nichž je tak zvané zednářské sklo: srov. Jacob SADÍLEK – Jitka LNĚNIČKOVÁ, *České zednářské sklo*, Praha: Graphiurs, 2020.

- ⁴ Totéž by mělo platit i o vzdálenějším kontextu nynějšího příspěvku, jímž jsou osudy a myšlenkové přínosy katolických průkopníků teistické interpretace evolučního vzniku člověka na celosvětové teologické scéně v letech 1871–1920. Srov. např. Ctirad V. POSPÍŠIL, „Konstantin Hasert (1851–1923), průkopník katolické recepce evolučního vzniku lidského těla,“ *Studia theologica* 18, č. 4 (2016): 47–62; Ctirad V. POSPÍŠIL, „Norbert Peters – svědek postoje katolických biblistů k hypotéze evolučního vzniku člověka na přelomu 19. a 20. století,“ *Studia theologica* 19, č. 2 (2017): 91–14; Ctirad V. POSPÍŠIL, „Johann Baptist Göttberger (1868–1958), svědek zásadních proměn postoje katolické teologie k teorii evolučního vzniku člověka,“ *Studia theologica* 19, č. 3 (2017): 61–76; Ctirad V. POSPÍŠIL, „Biblista F. E. Gigot (1859–1920), Augustin z Hippo a evoluční vznik člověka,“ *Studia theologica* 20, č. 2 (2018): 169–184; Ctirad V. POSPÍŠIL, „Literát Antonio Fogazzaro (1842–1911) a biskup Geremia Bonomelli (1831–1914) – průkopníci katolické recepce evolučního vzniku člověka,“ *Studia theologica* 20, č. 3 (2018): 145–168; Ctirad V. POSPÍŠIL, „Periodikum *La Civiltà Cattolica* a evoluční vznik/stvoření člověka (1850–1980),“ *Studia theologica* 21, č. 1 (2019): 61–77; Ctirad V. POSPÍŠIL, „Pietro Caterini (1847–?), exemplární odpůrce evolučního vzniku člověka,“ *Studia theologica* 21, č. 2 (2019): 75–95; Ctirad V. POSPÍŠIL, „Joseph Knabenbauer SJ (1839–1911) a otázka evolučního vzniku člověka,“ *Acta Universitatis Carolinae – Theologica* 7, č. 1 (2017): 145–156; Ctirad V. POSPÍŠIL, „Biblická zpráva o stvoření a výzvy přírodních věd v díle Franze von Hummelauera (1842–1914),“ *Acta Universitatis Carolinae – Theologica* 7, č. 2 (2017): 89–104; Ctirad V. POSPÍŠIL, „Španělský kardinál Zeferino Gonzáles y Díaz Tuñón OP (1831–1894) a evoluční vznik člověka,“ *Acta Universitatis Carolinae – Theologica* 8, č. 1 (2018): 131–152.

1. DARWIN A DARWINISMUS V PERIODIKU SVOBODNÝ ZEDNÁŘ (1925–1938) (= SZ)

Prvním velkým překvapením bude konstatování, že čeští vyznavači královského umění o problematiku evolučního vzniku člověka v letech 1925–1938 nejevili příliš velký zájem, pokud vůbec nějaký. V předmětném periodiku totiž nacházíme jediný příspěvek, který se dané problematice přímo týká. Jedná se o velmi ostré odmítnutí sociálního darwinismu. Autor Josef Ulrich⁵ v roce 1935 výslovně tvrdí:

Ale aplikace zákonů přírodního dění na život society změnily zároveň život její v život džungle. Darwinův zákon přírodního výběru, pochopený jako bezohledný boj všech proti všem, v němž vítězí silnější a schopnější, ovšem také dravější, ovládl mysl moderního člověka... Moderní názor světový nevhodně aplikoval zákony dění přírodního na život society, kde se dobře a vhodně uplatnit ani nemohou. Ostatně v přírodě není zákona. Není normy. Jest jenom pudovost. Tedy ne cílevědomé konání. Societa však jest usměrněný cíl, vědomě postavený a záměrně sledovaný.⁶

V souvislosti s rezolutním odmítnutím sociálního darwinismu na obecné rovině se připomínají Masarykovy myšlenky jednak z jeho habilitační práce a následné monografie o sebevraždě,⁷ jednak z knížky o poměru moderního člověka k náboženství.⁸ Zároveň zde ale nenacházíme odmítnutí Darwinovy teorie o evolučním vzniku člověka na přírodovědecké rovině ani nějakou její plamennou obhajobu.

Skutečnost, že ve sledovaném období daná problematika na přírodovědecké rovině nepředstavovala pro české svobodné zednáře problém, může mimo jiné souviset rovněž s tím, že možnost evolučního způsobu stvoření člověka v té době v zásadě většinově přijímala i česká katolická teologie, která ji dokonce promítala do výuky náboženství na středních

⁵ Srov. Josef ULRICH, „Na přelomu doby,“ SZ 9 (1935): 7–10. Podotýkáme, že uvádění příslušného čísla v dotyčném ročníku se jeví jako údaj nadbytečný, protože v současné době může zájemce konzultovat digitalizované kompletní ročníky na stránkách Národní knihovny. Nebude tedy hledat číslo, ale ročník s průběžným číslováním stran. Dle našeho odkazu tedy velmi snadno a rychle najde příslušný příspěvek.

⁶ Tamtéž, s. 9–10.

⁷ Srov. Tomáš G. MASARYK, *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*, Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002.

⁸ Srov. Tomáš G. MASARYK, *Moderní člověk a náboženství*, Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000.

školách, pochopitelně v teistické světonázorové interpretaci.⁹ Lze tudíž předpokládat, že pro křesťansky orientovaného intelektuála daná záležitost nebyla neřešitelným problémem. Nezapomínejme, že drtivá většina tehdejších českých svobodných zednářů měla za sebou buď katolickou, nebo evangelickou výchovu. Vzhledem k nebývale vřelému vztahu českých zednářů k T. G. Masarykovi, jak bylo patrné v předchozích studiích o poměru československých zednářů k prezidentu Osvoboditeli, i vzhledem k víře zednářů v Boha stvořitele – Velkého Architekta lze tudíž předpokládat, že přinejmenším implicitně se jejich postoj k evolučnímu vzniku člověka bude podobat onomu Masarykovu, jak jsme měli možnost konstatovat v jedné z předchozích studií.¹⁰ Koneckonců ostré odmítání rasismu a jakékoli formy sociálního darwinismu více méně implikuje přesvědčení o přítomnosti transcendence v člověku, který je tudíž nevyhnutelně víc než pouze vyvinutější živočich, což souvisí s přesvědčením převážného počtu svobodných zednářů regulérních vůči Londýnu o nesmrtelnosti lidské duše.

Nyní se zaměříme na druhé interní periodikum československých prvorepublikových zednářů.

2. DARWIN A DARWINISMUS V PERIODIKU *DIE DREI RINGE* (1925–1938) (= DDR)

Následující přehled zmínek o Ch. Darwinovi a darwinismu v daném periodiku není materiálně kompletní, protože zde v chronologickém pořadí uvádíme pouze ty výskyty, které jsou relevantní z hlediska našeho nynějšího zkoumání. V *Die drei Ringe* je totiž poměrně mnoho zmínek jména „Darwin“ a výrazu „darwinismus“, z nichž mnohé jsou ale pouze nahodilé a čistě kontextuální, pročez jejich kompletní připomínání by tuto studii zbytečně prodlužovalo a také znepřehledňovalo. Dále si dovolíme upozornit, že řada výskytů se objevuje v různých více méně stručných zprávách, u nichž není vždy uvedeno jméno pisatele.

⁹ Srov. POSPÍŠIL, *Zápolení o pravdu, naději a lidskou důstojnost*, s. 244–329; s. 287–289. Srov. Bedřich AUGUSTIN, *Základní náboženská nauka*, Praha: Československá akciová tiskárna, 1926.

¹⁰ Srov. POSPÍŠIL, „T. G. Masaryk tváří v tvář darwinismu a evolučnímu způsobu myšlení,“ s. 137–160.

Ihned v prvním ročníku z roku 1925 nacházíme recenzi na monografii, jejíž autor se snažil propojit darwinistickou teorii s metafyzikou a humanitou.¹¹ Sluší se podotknout, že pochvalné připomenutí, ba doporučení zmíněného svazku bez jakýchkoli kritických poznámek velmi pravděpodobně odráží názorové směřování československých zednářů německého jazyka oné doby. Z úvodního ročníku se sluší ještě připomenout uveřejnění německého překladu poslední části závěru Darwinova spisu o vzniku člověka, kde se určitým způsobem podtrhuje podstatná odlišnost člověka od jiných živočichů.¹² V témže svazku shledáváme výslovné přitakání platnosti darwinistické koncepce vzniku člověka.¹³

V ročníku 1926 nám neunikla zpráva o ostrých sporech ohledně Darwina v severoamerických lóžích (USA a Kanada).¹⁴ V následujícím svazku daného periodika se dozvídáme, že dědeček Charlese Darwina, rovněž přírodovědec a zastánce mezidruhově transformace, Erasmus Darwin, byl příslušníkem jedné z londýnských lóží.¹⁵

V letech 1928–1932 se sice nacházejí letmé zmínky jména Ch. Darwina a jeho teorie, které však nemají valnou vypovídací hodnotu, a proto se nyní pozastavíme nad velmi zajímavou zprávou o společné práci pěti německých lóží v Praze dne 14. listopadu 1933, která vydává svědectví o kolektivním zcela kategorickém odmítnutí nacistického rasismu, jehož zastánci dezinterpretovali Darwina a jeho teorii. Výslovně se zde říká, že nacionální socialismus, který se opírá pouze o to podlidské v nás, z uvedeného důvodu vyhlásil válku lidskosti a svobodnému zednářství.¹⁶

Právě plně oprávněné znepokojení vyvolané děním v Německu po nástupu Adolfa Hitlera k moci s vysokou mírou pravděpodobnosti motivovalo další zajímavou událost, totiž hostovskou přednášku profesora Karlovy univerzity Karla Weignera o evolučním vzniku člověka na společném setkání pěti německých zednářských lóží v Praze v roce 1935.¹⁷ Uvedený přednášející byl v oné době jednak velmistrem ústředního

¹¹ Srov. Recenze, autor neuveden: „Edgar DAQUÉ, *Urwelt, Sage und Menschenheit*, Mnichov, 1924“, *DDR* 1 (1925): 97.

¹² Srov. Autor neuveden, „Ketzerbrand“, *DDR* 1 (1925): 145–148, zde s. 148.

¹³ Srov. Autor neuveden, „Zprávy“, *DDR* 1 (1925): 199.

¹⁴ Srov. Autor neuveden, „Zprávy“, *DDR* 2 (1926): 159.

¹⁵ Srov. Autor neuveden, „Zprávy“, *DDR* 3 (1927): 158.

¹⁶ Srov. Autor neuveden, „Zprávy“, *DDR* 9 (1933): 300–202, zde s. 301.

¹⁷ Srov. OLBRICH, „Vortrag des ehrwst. G. M. der N. V.L.B.Csl. Weigner“, *DDR* 11 (1935): 17–18. Autor je uveden takto a dohledat jeho křestní, nebo dokonce opravdové vlastní jméno není v našich možnostech.

orgánu českých zednářů, tedy veliké národní lóže, jednak jako univerzitní profesor anatomie, který se zabýval zkoumáním kosterních nálezů prehistorických lidí,¹⁸ nezpochybnitelným odborníkem v dané oblasti, v jehož životě rozhodně nescházel rozměr víry v Boha.¹⁹ Setkávají, ba protínají se tu tedy věda, boj za humanitu, české a německé svobodné zednářství v prvorepublikovém Československu.

Je známo, že profesor Weigner se na základě svých zkoumání stal zastáncem evolučního vzniku člověka, nicméně zároveň ostře odmítal sociální darwinismus a rasismus, kteréžto stanovisko zaujal rovněž v nyní představované přednášce. Uvedený postoj bezesporu odpovídal většinovému, ba velmi pravděpodobně dokonce kolektivnímu mínění československých svobodných zednářů všech jazyků a vyznání. Námět

¹⁸ Srov. POSPÍŠIL, *Zápolení o pravdu, naději a lidskou důstojnost*, s. 223–227.

¹⁹ Pokud se jedná o osobu K. Weignera: srov. Jiří SYLLABA, *Karel Weigner 1874–1937*, Praha: Nákladem vlastním, 1938. Evidentně se jedná o velký nekrolog. K. Weigner se narodil 10. 4. 1874 v Batelově a zemřel 20. 11. 1937 v Praze. Pracoval na Anatomickém ústavu Lékařské fakulty UK v Praze. Dosáhl profesury a byl vynikajícím českým anatomem, zastával také řadu akademických funkcí. Byl významným činovníkem Sokola. Mimo jiné dal podnět pro zřízení Tyršova státního ústavu tělovýchovného. Studoval anatomické odlišnosti jednotlivých lidských plemen a zároveň se ostře stavěl proti jakékoli formě rasismu. Kromě řady odborných publikací z oblasti anatomie projevoval zájem také o vznik člověka. Srov. Karel WEIGNER, *Pokroky v řešení problému původu člověka*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909. Pokřtěn byl dne 11. dubna 1874 v katolické farnosti Batelov u Jihlavy jako Karel Julius Weigner. Udělovatelem svátosti byl místní kaplan – farní kooperátor. Otec se jmenoval Karel Weigner, matka Juliána Weignerová. Dle zápisu ze dne 9. února 1921, hejtmánství Královské Vinohrady, vystoupil z katolické církve a byl zapsán jako osoba bez vyznání. Nezapomínejme, že pro statisíce lidí v Československu to tehdy byl výraz rozchodu s rakousko-uherskou monarchií, takže to sice mohlo, ale také nemuselo mít spojitost s jeho zednářstvím. Srov. MZA, fond E 67 Sbírka matrik, sign. 6192 – *Matrika narozených a pokřtěných Batelov 1871–1905*, s. 55/dig. 28.

To však neznamená, že by se odřekl víry v Boha a zbožnosti, o čemž svědčí celá řada jeho projevů zaznamenaných ve *Svobodném zednáři* a jinde. Například nedlouho před svou smrtí ve významném proslovu v Holandsku u příležitosti otevření mauzolea Jana Amose Komenského a u vědomí blížících se hrůz nacismu a komunismu, řekl následující slova, svědčící o tom, že za poslední zdroj naděje a síly považoval Nejvyššího: „Nejvýše se však [Komenský] povznesl nad lidskou bídu svým slavným proroctvím: »Věřím i já Bohu, že po přejití víchřic hněvu vlada věcí tvých se k tobě zase navrátí, ó, lide český.« Je-li tento činorodý optimismus J. A. Komenského výrazem jeho hluboké víry v Boha, obrňujeme se my, českoslovenští zednáři, tímto optimismem pro všechny zápasy.“ *NÁRODNÍ VELIKÉ LÓŽE ČESKOSLOVENSKA, Kresba v Lóži Royal Union v Haagu rýžovaná v den otevření mauzolea J. A. Komenského ve Valonské kapli naardenské 8. května 1937*, Praha: F. Richter, 1937, s. 3. Uloženo ve fondu Národní knihovny ČR: cnb001506762.

Weignerovy přednášky bezesporu vycházely z myšlenek sborníku vědeckých prací českých odborníků, kteří v něm v roce 1934 prokazovali rovnost všech evropských ras. Zmíněnou knihu, která vyšla také v německém a francouzském překladu, redigoval právě Karel Weigner. Není jistě náhoda, že ve stejném ročníku periodika německých svobodných zednářů je posledně zmíněná kolektivní práce představena ve velmi pozitivní recenzi.²⁰

Jestliže jsme výše upozornili na víru Karla Weignera v Boha stvořitele a na to, že tento špičkový odborník přijímal teorii evolučního vzniku stvoření, pak jeho jednoznačný a aktivní ostře odmítavý postoj vůči sociálnímu darwinismu ukazuje na etickou přínosnost teistického pojetí vzniku člověka a světa. Zároveň se ukazuje, že Karel Weigner jako vrcholný představitel českého a prvorepublikového československého zednářství byl člověkem, který propojoval vlastní přírodovědecké poznání se svým náboženským přesvědčením a jasnými etickými stanovisky. Lze předpokládat, že u většiny členů prvorepublikových československých lóží to bylo s jejich názory, postoji a vírou v Boha velmi podobně jako u jejich velmistra.

V ročníku 1936 se dozvídáme, že Karel Weigner přednášel o rasové problematice také v českých lóžích.²¹ Tím se evidentně obohacuje náš vhled do světa českých svobodných zednářů té doby. Zároveň se ale potvrzuje, že výslovný zájem českých zednářů o danou problematiku se projevoval v zásadě výlučně v souvislosti s odporem a zavrhováním sociálního darwinismu a rasismu. Svědectví o nějakém hlubším zájmu o vlastní Darwinovu teorii vzniku člověka ze strany posledně zmíně-

²⁰ Srov. OLBRICH, Recenze „Die Gleichwertigkeit der europäischen Rassen und die Wege zu ihrer Vervollkommnung,“ *DDR* 11 (1935): 66–67. Autor tohoto příspěvku bohužel neuvádí bibliografické údaje právě přehledným způsobem. Podle našeho mínění se jednalo o sborník prací: *Rovnocennost evropských plemen a cesty k jejich ušlechťování*, ed. Karel Weigner, Praha: Česká akademie věd, 1934; srov. také *L'Égalité des races européennes et les moyens de le améliorer*, eMaestricht: d. Karel Weigner, Stols, 1935. Německý překlad pořídil Paul Eisner a německá edice měla vyjít v nakladatelství Orbis. Národní knihovna však uvádí: *Die Gleichwertigkeit der europäischen Rassen und die Wege zu ihrer Vervollkommnung*, ed. Karel Weigner, Praha: Tschechische Akademie der Wissenschaften und Künste, 1935.

²¹ Takto tematicky laděnou přednášku měl K. Weigner také v české lóži Dobrovský dne 15. dubna 1935. Srov. G., „Loge Ludwig Piette zur Aufrichtigkeit und Treue Pilsen. Ein Jahr der Arbeit,“ *DDR* 12 (1936): 26–28, zde 27. Dohledat jméno a příjmení autora není v našich možnostech.

ných nám neposkytuje ani české ani německé interní zednářské periodikum.

Poslední výskyt předmětné problematiky hodný naší pozornosti nacházíme v ročníku 1936. Jedná se konkrétně o článek zabývající se idejí lidskosti, humanity.²² Autor zde pochopitelně opět ostře kritizuje nacionální socialismus za zneužívání Darwinovy teorie k rádobý vědeckému odůvodňování vlastní rasistické ideologie.

ZÁVĚR

Jelikož jsme ve zkoumaných periodikách nenarazili na žádnou soustavnou vědeckou stať věnovanou problematice evolučního vzniku člověka, musí se následující hodnocení podobat skládání celkového obrazu z jednotlivých zmínek – pomyslných střípků.

Řečené ovšem neplatí o problematice tak zvaného sociálního darwinismu a rasismu, kteréžto ideologie jsou v příslušných pojednáních a přednáškách jednoznačně zavrhovány. Je pochopitelné, že intenzita podobných projevů nesouhlasu a odporu vůči rasismu a sociálnímu darwinismu u československých prvorepublikových zednářů prudce narůstá v souvislosti s nástupem Adolfa Hitlera k moci. Sluší se rovněž podotknout, že odmítání rasismu svým způsobem implikuje přesvědčení o druhové jednotě celého lidského rodu vědomky či nevědomky navazuje na obrazné vyprávění Bible o stvoření člověka a jednotném původu všech lidí (srov. Gn 1–2).²³

Pro české svobodné zednáře regulérní vůči Londýnu otázka evolučního vzniku člověka v letech 1925–1938 nepředstavovala zásadní problém, což jsme komentovali výše. Poněkud větší zájem o Darwinovu

²² SROV. ALBIN GOLDSCHMIED, „Der Niedergang und die Grundlagen der Humanitätsidee ihrer Wiederaufrichtung,“ *DDR* 12 (1936): 18–21.

²³ O propojenosti odmítání rasismu a přijímání základního poselství Bible o stvoření člověka výmluvným způsobem svědčí článek, jehož autor zůstává v anonymitě: srov. Autor neuveden, „Věrohodné-li jest Mojžíšovo vypravování o stvoření člověka? A pochází-li pokolení lidské o jedněch toliko rodičů,“ *Časopis katolického duchovenstva* 21 (1848): 22–49. Je opravdu pozoruhodné, že česká katolická teologie byla vždy jednoznačně antirasistická, což například o řadě anglikánských teologů z devatenáctého a první poloviny dvacátého století neplatí. Srov. např. POSPÍŠIL, *Zápolení o pravdu, naději a lidskou důstojnost*, s. 317–329.

teorii projevovali prvorepublikoví němečtí svobodní zednáři, jejichž přítakání dobovému stavu vědění je výslovné a zřetelné.

Opravdu zcela zásadní je, že ani v jednom případě výskytu jména „Darwin“ nebo pojmu „darwinismus“ jsme neshledali sebemenší kritiku Bible, teologie stvoření ani katolické církve. Problematiku evolučního vzniku člověka tudíž ve sledovaném období svobodní zednáři zásadně nepoužívali proti křesťanství nebo katolicismu.

Každý jednotlivý příslušník lóže měl téměř jistě svobodu zaujmout vlastní postoj k otázce evolučního vzniku člověka, na což zřetelně ukazuje zmínka o sporech ohledně Darwina v severoamerických lóžích dané doby. Zároveň však lze oprávněně předpokládat, že většina svobodných zednářů v Československu jak českého, tak německého jazyka se nestavěla k Darwinově teorii zamítavě. Ani v jednom periodiku jsme totiž nenalezli sebemenší stopu odporu vůči tehdejšímu stavu vědění o vzniku člověka. Záhadou ovšem je, proč jsme ani v jednom periodiku nenarazili na výraz „neodarwinismus“, který byl v tehdejší vědeckém světě už plně etablovaný.²⁴

Ostré a jednomyslné odmítání sociálního darwinismu ze strany jak českých, tak německých svobodných zednářů nepřímě svědčí o jasném povědomí ohledně nadřazenosti člověka vůči rozumem neobdařené přírodě. Zkrátka a dobře, etický rozměr komplexní humanity cosi takového téměř nevyhnutelně implikuje. V souvislosti s vírou v Boha stvořitele – Velkého Architekta a na základě přesvědčení regulérních zednářů ohledně nesmrtnosti lidské duše lze vyslovit předpoklad, že běžný prvorepublikový svobodný zednář oné doby byl silně nakloněn k teistické (deistické?) interpretaci evolučního vzniku-stvoření člověka, a proto se, obdobně jako T. G. Masaryk, výrazně blížil oné křesťanské světonázorové koncepci počátku lidského rodu, již shledáváme v myšlenkovém odkazu mnoha průkopnických katolických teologů a myslitelů v období z poslední čtvrtiny předminulého a první čtvrtiny minulého století, kteří evoluční vznik člověka interpretovali v souladu s teistickým světovým názorem.²⁵ Pokud by někdo o nyní vyjádřeném konstatování pochyboval, nechť se ve své lektuře vrátí především k postavě profesora Karla Weignera, jehož můžeme považovat za velmi výmluvný příklad jednak

²⁴ Srov. například: Tomáš Novák, „Neodarwinismus,“ in *Ottův slovník naučný* XVIII, Praha: J. Otto, 1902, s. 187–190.

²⁵ Srov. Ctirad V. Pospíšil, *Průkopníci a jejich odpůrci. Světová katolická teologie 1871–1910 a evoluční vznik – stvoření člověka*, Praha: Karolinum, 2018.

propojení vysoké vědecké odbornosti s hlubokou osobní a necírkevní vírou v Boha stvořitele – Velkého Architekta, jednak vrcholného představitele českého prvorepublikového zednářství.

Dlužno podtrhnout, že takováto světonázorová interpretace nepředstavuje nic nevědeckého, protože i materialista a teista interpretuje tytéž údaje přírodní vědy jen a jen na základě své vlastní světonázorové „víry“. Přírodověda není ani ateistická, materialistická na jedné straně, ani teistická na straně druhé. Z hermeneutického hlediska a na základě poctivé filosofie vědy jsou obě světonázorové interpretace přípustné a ani jedna z nich není s to čistě přírodovědecky prokázat svoji převahu vůči oné druhé. Poněkud jinak je tomu ale v okamžiku, kdy začneme brát v potaz etické a humanitní implikace jednoho nebo druhého postoje, kde se nemůže neprojeovat výrazně vyšší přínosnost a také sociální konstruktivnost teistického přístupu, o čemž konkrétně svědčí boj československých prvorepublikových zednářů proti sociálnímu darwinismu a rasismu představitelů Třetí říše.

Na počátku zmíněné předběžné, či spíše předsudečné mínění ohledně poměru regulérních svobodných zednářů vůči darwinismu tedy na základě konfrontace s pramenným materiálem vzalo téměř kompletně za své. S určitou mírou optimismu si dovolíme konstatovat, že křesťan a katolík, který respektuje tvrdá vědecká fakta, ve svém zápolení o pravdu a lidskou důstojnost může poctivého regulérního svobodného zednáře považovat nikoli za svého protivníka, nýbrž ve věci teistické interpretace evolučního vzniku-stvoření člověka mnohem spíše za svého potenciálního spojence.²⁶ Vzhledem ke svobodě mínění každého zednáře v dané věci ovšem výjimka může potvrzovat pravidlo. Koneckonců

²⁶ V dané věci je vhodné připomenout prohlášení Německé biskupské konference z 24. února 1980, věnované problematice příslušnosti katolíků k zednářským lóžím. Dokument tuto možnost jednoznačně odmítá a konstatuje, že postoj katolické církve ke svobodným zednářům zůstával ve zmíněném roce v zásadě nezměněný. Nicméně se zde zároveň výslovně praví: Nadpis článku č. 5 zní: „Gemeinsam gegen Materialismus“ („Společně proti materialismu“), obsah článku: „Ze strany zednářů se opakovaně objevují prohlášení o tom, že jsou připraveni vést společně s křesťanskými církvemi boj proti materialistické ideologii a proti tomu, co škodlivého z ní lidstvu vzhází.“ (Překlad je náš.) Srov. *Erklärung der Deutschen Bischofskonferenz zur Frage der Mitgliedschaft von Katholiken und Freimaurerei*, čl. 5; in Michael Heinrich WENINGER, *Loge und Altar. Über die Aussöhnung von katholischer Kirche und regulärer Freimaurerei*, Wien: Erhard Löcker Verlag, 2020, s. 406–423, zde s. 407. Odhodlanost německých regulérních svobodných zednářů bojovat proti materialismu společně s křesťanskými církvemi se jasně protíná s našimi závěry uvedenými v textu nahoře, a tak je svými způsobem potvrzuje.

i mezi křesťany a katolíky se i dnes najdou výjimky v podobě těch, kdo fundamentalisticky a ideologicky odmítají nezpochybnitelná fakta současné přírodovědy a antropologie.

**Czechoslovakian Free Masons (1925–1938)
and the Evolutionary Origins of the Human Being**

Keywords: Free Masons; Evolutionary Origins of the Human Being; Charles Darwin, Social Darwinism; T. G. Masaryk

Abstract: Based on a critical analysis of the periodicals *Svobodný zednář* and *Die drei Ringe*, the authors of the article examine the attitudes of Czechoslovak Free Masons towards the question of the evolutionary origins of the human being and towards Darwinism in the period of 1925–1938. Czech Free Masons had no interest in this issue. A clear rejection of Social Darwinism and racism can be found. German Free Masons, living in this country, consequently accepted the evolutionary origins of humans and naturally stood up against Social Darwinism, especially from 1933 on. The Darwinist concept of human origins was not used in even one case against the Bible, Christianity, or the Catholic Church. Taking into account the faith of regular Free Masons in God the Creator – the Great Architect and in the immortality of the human soul, one can quite easily speculate as to their closeness to the theistic interpretation of the evolutionary origins of humans which is typical for Christian thinkers.

prof. Ctirad Václav Pospíšil, Th.D.
TF JU
Kněžská 8
37001 České Budějovice
cpospisil@volny.cz

Mgr. Bc. Veronika Řeháková, PhD.
TF JU
Kněžská 8
37001 České Budějovice
rehakova@tf.jcu.cz